

**ЖАНРИ ТАСНИФ ВА ТАҲАВВУЛИ ОН ДАР ЭҶОДИЁТИ
ОРИФИ КАЗВИНӢ
Олимчон Хочамуродов**

Маркази мероси хаттии назди раёсати АМИТ

Шӯхрати Орифи Казвинӣ (1880-1933) ва мавқеи ғавқулоддаи ӯ дар адабиёту инқилоби Машрутаи (1905-11) Эрон, пеш аз ҳама, ба таснифҳои ватанӣ ва инқилобияш бастагӣ дорад. Зеро “тасниф дар эҷодиёти Ориф ба авҷи аълои худ расид ва моҳиятан тағйир ёфта, ҷанбаи таблиғотиву сиёсиро ба худ гирифт” [12,57]. Аз ин рӯ, қабл аз он ки перомунӣ вижагиҳои таснифҳои Орифи Казвинӣ сухан гуфта шавад, лозим аст, то як мурури кӯтоҳе ба таърихчаи жанри тасниф дар адабиёти форсӣ сурат гирад.

Ӣ Мурури кӯтоҳе ба таърихчаи жанри тасниф

Ба таври дақиқ маншаъ ва таърихи пайдоиши тасниф то ба имрӯз таҳқиқ нашудааст. Мунтаҳо дар қиёс бо соири адабиёти халқҳои ҷаҳон, ба қавли мусташири маъруфи англис Эдвард Браун: “Тасниф ё сурудҳои оммиёна аз замони бисёр қадим, ҳатто қабл аз Ислом низ дар Эрон вучуд доштааст. Гӯё Борбад ва Накисо ҳам дар ҳазору сесад сол қабл ҳамин қисм таснифот барои Хусрави Парвизи Сосонӣ месурудаанд ва муҳаққақан Рӯдакӣ низ ҷаҳорсад сол баъд дар ҳузури подшоҳи Сомонӣ, мамдӯҳи худ ҳамин қисм ашъор хондааст” [2,168].

Аз он ҷо ки жанри тасниф хориҷ аз авзони арӯзааст, дар шеъри классикии форсии тоҷикӣ мақому манзалате надоштааст. Зеро дар як тасниф метавон аз чанд вазн истифода намуд, аз ин рӯ аз нигоҳи арӯзи классикӣ муғойири авзони арӯзист. Ба ҳар тарзе, ки ҳаст ба тайиди нахустин гирдоварандаи таснифҳои халқии Эрон, шарқшиноси маъруфи рус В.А.Жуковский, таснифи форсӣ қолабест, мисли “насири соддаи зарбӣ” [3,4], зеро дар он шарт нест, мисли шеъри арӯзӣ дастури забон ва қофия мурут шавад. Бархилофи шеъри адабӣ-китобӣ, ки барои гурӯҳи хоси ҷомеа аст,

тасниф барои ом гуфта мешавад ва пеш аз ҳама, тобеи оҳангу зарб аст, на побанди дастури забону қофия.

Муҳаққиқини эроние, ки ба масъалаи шеъри пешазисломӣ ва таронаҳои халқии форсӣ тафаҳхус кардаанд, аз ҷумлаи Содик Ҳидоят, Маликушшуаро Баҳор, доктор Абулхусайни Зарринқӯб ва амсоли эшон байни истилоҳҳои “тасниф”, “харора”, “қавл”, “тарона” ва “суруд” қариб, ки тафовуте нагузошта, ҳамчун жанри халқӣ муродифи ҳамдигар донистаанд. Доктор Зарринқӯб дар ташаккулу таҳаввули шеъри форсии баъд аз Ислом нақши ашъори оммиёнаи шифоҳиро таъкид карда гуфтааст: “...вучуди таснифҳо ва сурудҳое, ки билофосила баъд аз зуҳури Ислом дар сарзамини Эрон падида омадааст, ҳоким аз вучуди ин гуна ашъори оммиёнаи қабл аз Ислом. Ҷое, ки аз нашъат ва таҳаввули шеъри форсӣ сухан меравад, шеъри қадими оммиёна саҳми умда дорад” [7,175]. Нависандаи барҷастаи Эрон, муҳаққиқ ва мутарҷими осори паҳлавӣ Содик Ҳидоят, ки аз нахустин муҳаққиқ ва ҷамъоварандаи фолклори мардуми кишвараш маҳсуб мешавад, зимни баррасии таронаҳои оммиёна ёдовар мешавад: “Мутобиқи асноде, ки дар даст аст... бештари тиккаҳои “Авасто” бидуни қофия ва монанди ҳамин таронаҳои оммиёна аст” [14,294-95].

Аз назари Содик Ҳидоят мушкили муҳаққиқони “Авасто” “сари ин аст, ки ағлаби ашъори “Авасто” дорои як вазну оҳанги муайян нест, яъне оҳанги ҳар байте мумкин аст, бо дигарӣ фарқ дошта бошад” [14,295]. Сипас муҳаққиқ барои бурҳони гуфтаи хеш як порча аз Готҳо оварда, онро аз нигоҳи оҳангу вазн баррасӣ намуда, силобҳои (хичоҳои) ҳар як мисраъро фарқ доштану озод аз қофия будани онҳоро нишон медиҳад. Инчунин барои қиёс бо таронаи халқии “Суруди мардуми Балх”-ро, ки Табарӣ дар китобаш ҳамчун шоҳиди айнӣ зимни ҳаводиси соли 108 ҳ (727м), яъне шикасти Асад б. Абдуллоҳ Ал-Қасорӣ дар Хатлон бачаҳои Балх дар ҳаҷви ӯ гуфтаанд, мисол оварда, чунин натиҷагирӣ мекунад: “...дар шабоҳати ин абёт бо таронаҳои миллӣ (манзураш халқӣ-О.Х.) ҷои тардид нест ва ҳамин нишон медиҳад, ки тӯдаи мардум шева ва қоидаи шеърии Эрони пеш аз Исломо аз

даст надодааст ва “омазия”, ки дар охири ин байтҳо такрор шуда, ҳукми радифро дорад ва набояд бо қофия иштибоҳ шавад” [14,297].

Тавре ки мулоҳиза шуд, дар пояи намунаҳои боқимондаи шеърӣ бостонии форсии тоҷикӣ ва “Готҳо”-и “Авасто” муҳаққиқин собит карданд, ки шеърӣ пешазисломӣ мо шеърӣ ҳичоӣ буда, ба тасниф ё таронаҳои мардумии имрӯз шабоҳат ва робитаи зич доштааст. Аммо як нукта бебаҳс аст, ки дар тӯли таърих жанри тасниф ё тарона ҳамвора раванди шифоҳӣ дошта, бо фарҳанги мардум тавҷам будааст. Маҳз ҳамин чанбаи оммавӣ ва халқӣ доштани он дар гузашта аз тарфи аҳли илму адаб мавриди беъътиной қарор гирифтааст. Аз ҷумла, Шамс Қайси Розӣ дар “Ал-муъҷам...” таснифро дар зумраи “ҳарора” меҳисобад. Веросторони китоби мазкур дар поварақ манзури муаллифро дар мавриди истилоҳи “ҳарора” чунин тафсир кардаанд: “Аз қарори маълум... мақсуд аз ин калима ашъори саҳифест, ки муҳаннасонӣ масҳарагон ва аввомуннос дар кӯҷаву маҷолиси лаҳву лааб хонанд ва акнун “тасниф” гӯянд. Ва мӯҳтамил (эҳтимол-О.Х.) аст “ҳарора” бо “ҳо”-и муъҷама бошад, он овозест, ки бо сабаби гиря ва ё ғаёри он аз гулӯ берун ояд, чи масҳарагону суфаҳо ашъори саҳифи худро бад-ин овоз хонанд” [11,34]. Аммо ба ақидаи Маликушшуаро Баҳор ин калима на “ҳарора”, балки “ҳарора” буда, дар забони арабӣ ҳамон маънии “тасниф”-ро дорад [1,33].

Маликушшуаро Баҳор решаи ин камтаваҷҷуҳии аҳли илму адаби гузаштагонро ба тасниф ё таронаҳои оммиёна дар сабку навъи шеърӣ пешазисломӣ таҳқиқ карда, ба чунин хулосаи мантиқӣ омадааст: “Дар Эрони Сосонӣ зоҳиран се қисм шеър ривож дошта аст: **аввал**-суруд; **дувум**-достон; **сеюм**-тарона” [7,70]. Ҳар як аз ин жанрҳоро тавсиф намуда, барои жанри суруд “суруди Хусравонӣ”-ро намунаи боризи он медонад ва тазаккур медиҳад, ки ин навъ ашъор ҳичоист ва дорои қофия буда, танҳо дар ҳузури подшоҳону муъбадон ва оташкадаҳо хондаву навохта мешуданд. Дар мавриди жанри “достон” таъкид медорад, ки “иборат аз ҳамосаҳо ва зикри маноқибу фазоили паҳлавонон ва руасову салотин ё манзараҳо ё афсонаҳо будааст, ки дар ҳузури ричолу маҷомеи умумӣ ва чашнҳои милливу

майдонҳои бозӣ бо созу овоз хонда мешудааст” [ҳамон ҷо]. Сипас дар бораи “таронаҳо” чунин тавзеҳ медиҳад: “...маҳсули ибороти ошиқонаву ғазалу “тасниф” буда ва ба табақоти омма ихтисос дошта ва дар ҳузури бузургон ба нудрат аз ин ҷинс шеър хонда мешудааст” [ҳамон ҷо]. Сабаби дар ҳузури бузургону аъён ба нудрат хондани ин навъ шеърхоро устод Баҳор дар он медонад, ки яке аз шарт ё зарурати лоянфакии “ин ҷинси шеър дастафшонӣ ва пойкӯбиву рақс ва ба истилоҳи имрӯз “ҳол кардан” буда ва маҳофили бузургону маҷолиси расмии Эрон аз роҳи виқору азамат бо ин вазъ ошно набудаанд” [ҳамон ҷо].

Ҳаминро низ бояд мутазаққир шуд, ки бо вучуди аз тарафи аъёну ашроф ва аҳли саводи гузаштагонамон ҳамчун жанри авомуннос мавриди қабул қарор нагирифтани “тасниф”, ин жанр аз равнақу ривоч намонд ва ҳатто дар ибтидои Ислом тарафи тавачҷӯҳи араби бидавӣ қарор гирифта, дар ташаккули шеъри давраи ислומии араб муассир будааст. Ақидаи устод Маликушшуаро Баҳор ин аст, ки “араб назар ба соддагӣ ва хиффати рӯҳ ва ошно набудан ба забони форсӣ ва мусиқии сангини он, вақте ки ба Эрон омад, танҳо аз тамоми аҷноси мусиқӣ ва шеър фақат аз ин ҷинс хушаш омад ва онро дунбол кард ва шеъри араб аз он берун омад”. Ибтидо, мусиқӣ ва шеърро усарои (асирони-О.Х.) эронӣ дар Маккаву Мадина бурданд ва хонданду ба араб ёд доданд. Ва баъд аъроб онро такмил карданд. Аз мусиқии румиву шомӣ ҳам бар он мазид карданд ва истилоҳоте аз қабилӣ рамалу рачазу вофиру хафифу ғайра бар он бияфзуданд. Ва шеъри араб, ки бо мусиқӣ ҳама ҷо тавъам буд, ба вучуд омад” [1, 70-71].

Гузашта аз ин, аз ишораҳои, ки дар тазкираҳо ва рисолаҳои роҷеъ ба нақди шеъру арӯз таълифшуда бар меояд, дар асрҳои 1X-X жанри тасниф натанҳо дар миёни аввом, балки байни аҳли саводу аъён низ маъруф будааст. Ин назарро ишораи Давлатшоҳи Самарқандӣ перомуни интиқодаш аз “Бӯи ҷӯи Мӯлиён”-и устод Рӯдакӣ тақвият медиҳад. [13,9-12]. Давлатшоҳ дар тазкирааш баъд аз зикри ин шеъри устод Рӯдакӣ ва ривояти таъсири

беандозаи он ба амир Наср ибни Аҳмади Сомонӣ дар шеърҳои ин тарона тардид мекунад ва таъсири ғавқуллодаи онро ба нуктаи зер мансуб медонад:

“Мешояд, ки чун устодро дар автору мусиқӣ вуқуфе тамом буда, қавлеву таснифе сохта бошад ва бо оҳанги ағониву соз ин шеърро арз кардаву маҳалли қабул уфтода бошад” [4,28]. Бад-ин мазмун Шамс Қайси Розӣ дар рисолаи нақди шеърш менигорад: “... чунон ки ҳарораҳои муҳаннасон, ки бо риккати лафз ва хиссати маънӣ дар баъзе маҷолис чандон тараб дар мардум падида орад, ки бисёр қавлҳои бадеъ ва таронаҳои латиғ падида наёрад...” [11,460].

Бино ба қавли Яҳё Оринпур дар адабиёти форсии мактуб истилоҳи “тасниф” ба ҳайси жанри шеърӣ дар асрҳои XVI-XVII ба ҷои истилоҳи “қавл” ворид шуда, ба мафҳуми навъе аз шеъри оҳангине, ки дорои вазни арӯзу оҳанг буда, бо дигар анвои шеърӣ тафовут надошта, мунтаҳо дорои вазну таркиби лағзист, ки бо мақомоту мусиқӣ ва овоз ҳамоҳангӣ мекунад, шинохта мешавад. Аммо, ин таснифҳои дар даврони сафавӣ роиҷ будаву дар қолаби арӯзӣ гуфта шударо касе ҷузви адабиёти китобатӣ намеҳисобида аст. Аз ин рӯ, дар девонҳову тазкираҳо сабт нашудаанд ва муаллифашон номаълум мондаанд. Бо вучуди ин боз ҳам намунаҳои аз таснифҳои, ки дар замонашон дар миёни мардум маъруфияти бештаре доштанд, дар бархе аз тазкираҳои он давр ҷо-ҷо сабт гардидаанд. Бад-ин робита Яҳё Оринпур дар ҷилди дуввуми асари пурарзишаш “Аз Сабо то Нимо” аз “Нишопурак” ном таснифи Ҳодии Дайламӣ ба нақл аз “Ғулистони ҳунар”-и Қозӣ Аҳмади Муншӣ порчаи зеро меорад:

“Маро гуфтӣ чу ман ёре надорӣ,
Ту ҳам чун ман гирифторе надорӣ.
Чӣ донӣ ҳоли зори бедилонро,
Ки бар дил доғи дилдоре надорӣ!
Набошад ғайри озори манат қор,
Ки ҷуз озори ман қоре надорӣ”.

Ҳамчунин Насрободӣ (асри XVII) дар тазкираи хеш аз таснифсозони аҳди Шоҳабоси Кабир аз ҷумла Шоҳмуроди Хонсорӣ (соли ваф. 1038 ҳ.қ./1628-1629м) ёд карда, баъд аз зикри муҳтасари тарҷумаи ҳолаш, таъкид

медорад, ки “аксари тасонифаш шеър аст” [8,319]. Насрободӣ дар бораи Хонсорӣ маълумот дода, ёдрас мешавад, ки Хонсорӣ таснифи зерро дар оҳанги “Дугоҳ” ва “Навруз”-у “Сабо” эҷод карда мавриди ташвиқу инъоми Шоҳ Аббос қарор гирифтааст:

“Сад доғ ба дил дорам з-он дилбари шайдойӣ,
Озурда диле дорам, ман донаму расвойӣ.

Мунтаҳо, дар охири қарни Х1Х ва ибтидои қарни ХХ ағлаби таснифҳои, ки сохта мешуданд, то ҳаде аз авзони арӯзӣ озод буда, тавре ки нахустин гирдоваранда ва муҳаққиқи таснифҳои халқии форсӣ В.А.Жуковский исбот кардааст, бар пояи вазни ҳиҷоӣ, чун асли тоисломии хеш бунёд шудаанд [6,5].

Яке аз муҳаққиқони таснифҳои форсӣ, донишманди покистонӣ Мунибурраҳмон таснифҳои халқиро ба се гурӯҳи зайл ҷудо кардааст:

а) таснифҳои рӯзмарра; б) таснифҳои ошиқона; в) таснифҳои, ки дар муносибатҳои гуногун: ҷашнҳои арӯсиҳо лолоиҳо (аллаи кӯдак-О.Х.), сӯғвориҳо, муаммоҳо ва амсоли он хонда мешаванд [5, 115].

Дар қадим расм будааст, ки таснифҳои хунёгарон, ба истилоҳи имрӯз овозхонони касбӣ иҷро мекарданд. Мубаллиғи асосии ин навъ сурудҳо онҳо буданд аммо эҷодгарони ин таснифҳо ҳама хунёгарон ё онҳо танҳо иҷрокунанда буданд, маълум нест.

Аз нигоҳи Мунибурраҳмон, дар гузаштаи дур дар байни мардум бештар таснифҳои рӯзмарра ҷалби тавачҷӯҳ будааст, зеро онҳо воқеоти мухталифи таърихӣ ва муҳимро бо оҳанги ҳаҷву тамасхур инъикос менамудаанд, ки аз даҳон ба даҳон гузашта, бархе аз онҳо дар таърихномаҳо ва тазкираҳо сабт гардида, то замони мо расидаанд.

Мутаассифона аз таснифҳои баъд аз ислом, ки ба вазни ҳиҷоӣ гуфта шуда бошанду марбути таснифи рӯзмаррай бошанд, то ҳамаи муғул, зоҳиран, танҳо як намуна боқӣ мондааст. Ин тасниф ба асри Х1 мансуб аст. Ибни Ровандӣ дар “Роҳат-ус-судур” онро зимни шарҳи ҳоли Аҳмад ибни Аттош (ваф.1056 м), яке аз роҳбарони барҷастаи мазҳаби исмоилия, ки Султон Муҳаммади Салҷуқӣ (ваф. 1118 м) ўро ба асорат гирифта, савори уштур дар кӯчаҳои Исфаҳон мегардонд ва ҳазорҳо марду зан дар кӯчаву бозор ба тамошо баромада буданд ва муҳаннисон пеш-пеши ў “бо табулдуҳулу даф” ҳарораи зерро мехонданд:

Аттош оӣ, чони ман Аттоши оӣ!

Миёни сар ҳилоле туро ба Дез чӣ кору.

иктибос кардааст.

Устод Маликушшуаро Баҳор дар мавриди ин тасниф шарҳи ҷолиберо ирода дошта, дар ибтидо таъкид медорад, ки “ин ҳарора... ба вазни

сездаҳичой” буда, мисраи сонӣ шояд ғалат сабт шуда “ва саҳеҳи он чунин аст: Миёни сари ҳолии (ҳолии) туро ба Дез чӣ кору” Сипас ин байтро чунин шарҳ медиҳад: “Эй Аттоши олимартаба, чони ман, эй Аттоши олимартаба! Миёни сарат холӣ аз мағз аст. Туро ба Дез кӯҳ чӣ кор” Агар “ҳилоле” хонда шавад, таъкид медорад М. Баҳор, як ҳичо зиёд мешавад ва мисраъ маънӣ намедиҳад. Устод бо ин ақидааст, ки ин тасниф бо гӯиши мардуми Исфаҳон сохта шуда, “луғати “ҳолӣ” агар дуруст бошад, ҳамон “ҳолӣ” аст, ки ҳарфи “х” ба ҳарфи “ҳ” бадал шуда, чун ки лурҳо “ҳолу (тағо-О.Х.)-ро “ҳолу” гӯянд” [1,116].

Маҳз ҳамин табиати танзу нешханди таснифи рӯзмарра боиси он гардид, ки дар авохори асри XIX ва ибтидои қарни XX ба иртиботи чунбишҳои таҷаддудхоҳиву Машрута ин навъи тасниф муравваҷ гардида, силоҳи таблиғотии машрутаҳоҳон гардад.

Барои мисол, яке аз таснифи маъруфи рӯзмарраи охири асри XIX таснифест, ки мардум дар бораи Султон Масъудмирзо Зилсултон, бародари калонии Музаффариддиншоҳ – ҳукмрони тамоми вилоёти ҷанубии Эрон, ки аз ҳӯйи баду бадахлоқиву зулмаш мардум, махсусан, исфаҳонӣҳо ба дод омада буданд, маҳсуб мешавад. Падараш Носириддиншоҳ аз ӯ бимнок шуда соли 1886 м. ҳама ихтиёротро, ба ҷуз вилояти Исфаҳон аз ӯ мегирад. Аз ин мардум бисёр хушнуд шуда, таснифҳои зиёде сохта дар кучаву бозор бо созу овоз мехонданд, ки яке аз он ин аст:

Горӣи (аспаробаи-О.Х.) амирзода ку?
Ҷоми пур аз бода ку?
Он бачаи содда ку?
Шоздаҷон (Шоҳзодаҷон-О.Х.) хуб кардӣ рафтӣ.
Қочи зин бигир наяфтӣ!

Ку Исфаҳон пойтахти ман?
Ку тӯпчиву ку тахти ман?
Ку ҳукми саҳти ман?
Эй Худо бубин ин баҳти ман!
Шоҳ бобо, гуноҳи ман чӣ буд?
Ин рӯзи сиёҳи ман чӣ буд?
Ку Исфаҳон, ку Шерозе?
Ку Соримуддавлаи пурнозе?
Ку тӯпчиву ку сарбозе?
Шоҳ бобо, гуноҳи ман чӣ буд?
Ин рӯзи сиёҳи ман чӣ буд? [9, 157].

Аз ин қабил таснифҳои рӯзмарра метавон мисолҳои фаровон овард, аммо аз маҷоли ин мухтасар хориҷ аст. Дар асоси таснифҳои дар охири асри XIX ва ибтидои асри XX аз манотиқи гуногуни Эрон ҷамъовардаи шарқшиносони маъруф В.А.Жуковский ва Эдвард Браун метавон чунин натиҷагирӣ кард, ки дар ин давра тасниф ба таври густурда мунъақискунандаи ҳаёти иҷтимоӣ ва маданияи Эрони ин давра будааст. Мутаассифона, то ба имрӯз ин таснифҳо мавриди таҳқиқу омӯзиши густурдаи ҷомеашиносону фолклоршиносони эрониву эроншиносон қарор нагирифтаанд.

Дигар навъи тасниф, таснифи ошиқона буда, он аз лиҳози мазмуну қорбурди саноеи бадеъ ба ғазал наздик аст. Гузашта аз ин, аз нигоҳи шевоию нафосат ҳам бо ғазали зебову дилангез ҳамгонӣ дорад. Аз ин ҷост, ки яке аз сайёҳони аврупоӣ ба номи Эвард Эскот Воринг дар ёддоштҳои сафараш зери унвони “Сафаре ба Шероз” тарзи иҷрои таснифро дар Шерози асри XIX хело моҳирона тасвир кардааст. Порчаеро аз навиштаи ӯ аз китоби Мунибурраҳмон иқтибос мекунем:

“Баъзе аз риҷол писаракони гурҷиро ба хидмати худ дароварда ва ба онҳо овозу хунёгарӣ ёд медиҳанд, то дар маросиму ҷашнҳо ба ҳунарнамоӣ бипардозанд. Таронаҳои форсӣ ширину шево ва дилангез аст. Вақте ки бо мусиқӣ ҳамроҳ мешавад, ҳаловати он дучандон мегардад. Таронаҳои онҳо дар бораи маю зебоист, ки бо шикваву шикоят аз сангдили маъшук омехта шудааст” [5,120]. Сипас Мунибурраҳмон ду порча таснифи зери ошиқонаи зеборо овардааст:

Биё соқӣ, ки ман мурдам,
Кафан аз барги токам кун.
Зи оби май бидеҳ ғуслам,
Дари майхона хокам кун.
Имон дорам, ман вафодорам,
Ту ноз макун, ман ниёз дорам.

Ва:

Ишқ панҷае дорад оҳанин
Эй Худо.
Чун бароварад сар зи остин,
Эй Худо.
Сад ҳазор шаҳ банда мешавад,
Эй Худо.
Бар дари Аёз чун Сабуктегин
Эй Худо.
Эй қашанг, машанг малусам,

Изн бидеҳ, то лабатро бибӯсам.

[ҳамон чо].

Тавре ки қаблан ёдрас шудем, сабки тасниф муҳовираист (гуфтугӯист), ки барои ҳамаи анвои он қоидаи ҳатмист. Аз ин ҷост, ки мусташири маъруфи франсавӣ Анри Массэ забони таснифро забони “бозорӣ” номида, ҳазфи овози ҳичоҳо ва табдили иттифоқи қофия ба ҳамсадоро аз вижагии умумии ин жанр номидааст [5, 121]. Бад-ин робита, вижагии дигари тасниф, ки баҳши муҳиму зарурии он буда, ба мазмуни аслии тасниф рабте надорад, радиф аст. Ва мавҷудияти радиф дар тасниф боиси он гардидааст, ки дар гузашта ва ҳоло ба ашъори шоирони маъруф тасниф баста шавад. Давлатшоҳи Самарқандӣ дар тазкирааш менигорад, ки Ибни Ҳисоми Ҳиравӣ (ваф.737 ҳ.қ./1336-37м.) мустазоде эҷод карда ва ба он “Хоҷа Абдулқодирӣ Удӣ таснифеву қавле ба он сохт ва он мустазод ин аст:

Он кист, ки тақрир кунад ҳоли гадоро,
Дар ҳазрати шоҳе.
Аз ғулғули булбул чӣ хабар боди саборо,
Ҷуз нолаву оҳе.
Розеву зару зӯр бувад мояи ошиқ,
Ё раҳм зи маъшук.
Моро зарузӯр на, худ раҳм шуморо,
Бас ҳоли табоҳе”

[4,169-170].

Мирзо Тоҳири Насрободӣ низ дар тазкираи хеш зимни ёдоварӣ аз таснифсозии Шохмуроди Хонсорӣ, ки зикраш дар боло гузашт, ҳамчунин аз Оқо Қавомиддин ном шоиру аъёни Мозандарон ёд мекунад, ки “дар чанги Гурҷистон... ба қатл расид... ва таснифи машҳуре, ки дар нағмаи баёту усули равонӣ чихати ӯ бастаанд ин аст:

Маро Қавомуддини солор гуме. Ҷонам шарбате”

[8,52].

Ин қабил таснифҳо, ки баъдан мураввач гардид, аз адабиёти китобӣ, ба вижа аз осори Хайёму Саъдиву Ҳофиз ба таври фаровон таъсирпазир ва иқтибос низ кардаанд. Гузашта аз ин, ин навъ таснифҳо ба тадриҷ ба адабиёти китобӣ роҳ ёфта, аз нигоҳи забону сабк ба забони меъёри адабӣ наздиктар мешаванд ва муҳаққиқии ин қабил таснифҳо “таснифи адабӣ” номгузорӣ кардаанд.

Бад-ин робита, агар мо таснифҳои мардумиро бо таснифҳои адабӣ ба муқоиса гирем тафовутҳоеро мушоҳида мекунем. Ин тафовутҳо доктор Мунибурраҳмон хеле дақиқ аз қарори зайл мушаххас кардааст: “Аз муқоисаи байни ин навъ тасниф ва ҳамтои мардумии он, ишороти мутафовити зер

хосил мешавад: аввалан, таснифи адабӣ мазомини иҷтимоиро дар меҳвари таваҷҷӯҳи худ дошт ва сониян, ба лиҳози қорбасти забон ва ташбеҳоту истиборот ба суннати адабии мушобеҳе вобаста” [5,123] аст.

Инҷо бояд ба як нукта ишорат кунем, ки таснифҳои адабӣ, тавре ки аз намунаи андакаш мушоҳида шуд, дар баробари мазмунҳои иҷтимоӣ, ҷанбаи лирикию ошиқона низ бештар доранд. Зеро бештар ба ашъори лирикии классикон тасниф бафта шудааст. Аммо дар охири асри XIX ва ибтидои асри XX Эрон тасниф бо таъсирпазирӣ аз осори назми китобии махсусан, аз мавзӯӣ ва мазмунҳое, ки дар адабиёти наву таҷаддудхоҳи замон, доираи мавзӯӣ иҷтимоӣ ва сиёсии хешро гусдариш дод.

Ба таъбири дигар, аз оғози ҷунбиши Машрута, шеърҳои адаби форсӣ бештар ба сӯи мавзӯҳои милливу ватанпарастӣ гаронд. Чун ин ашъор ҷанбаи таълимотиву рӯшангароӣ дошту ба хидмати тӯдаҳои мардуми аҳдофи инқилоб буд, аз ин рӯ, он бояд бо забони сода ва дар вазну қолабҳои дархури завқу саликаи тӯдаҳо бошад. Аз ин ҷост, ки суҳанварону мубаллиғини инқилоб ин жанро мувофиқ ба аҳдофи худ дида, аз қолаби он истифода бурданд. Таснифҳои инқилобӣ ватанӣ ба таъби мардум созгор омад, аз ин рӯ, ба маҳзи интишор дар миёни мардуми кӯчаву бозор ба даҳанҳо меафтоду эҳсоси худоғоҳии онҳоро бедор ва мардумро ба ҷунбишу мубориза бо режими истибдодӣ бармеангехт.

Матбуоти даврии аҳди Машрута саршор аз ин навъ таснифотҳост, ки муаллифонашон ашхоси касбу кори гуногун буда, бештари онҳо бо исми мустаор ба ҷоп расида, ба зудӣ вирди забонҳо гаштаанд. Эдвард Браун дар китоби хеш “Таърихи матбуот ва адабиёти Эрон дар давраи Машрутият” намунаҳои машхуртарин таснифҳои дар матбуоти даврӣ ба ҷоп расидаро ҷой додааст.

Аксари шоирони инқилобии аҳди Машрута, мисли Ашрафиддини Гелонӣ, М.Баҳор, Абдулқосим Лоҳутӣ ва Орифи Қазвинӣ таснифҳои ватанӣ гуфтанд. Э. Браун дар китобаш таснифи Абулқосим Лоҳутӣ, ки дар қолаби “Лолоӣ (аллаи модар-О.Х.)” суруда шуда, саршор аз эҳсоси ватанпарастист ва таснифи М.Баҳорро, ки ба ҳоли Ватан нола мекунад, ҷой додааст [3,228;278].

Вижагиҳои таснифҳои Орифи Қазвинӣ.

Дар ин миён барҷастиатарин таснифсарои ин давра Орифи Қазвинӣ маҳсуб мешавад. Зеро дар эҷодиёти Ориф жанри тасниф, ба вижа таснифи ватанӣ мавқеи асосӣ пайдо кардааст.

Ба қавли Яҳёи Оринпур: “Ориф ба тасниф сурати шоирона дод ва хидмати бузурге ба мусиқии Эрон, минҳайси вазну тасниф намуд, яъне таснифро аз ҳоли фалокате ки дошт, берун овард. Барои тарбияти ахлоқӣ ва

эҷоди ҳисси Ватан ва ишоъаи забон ва тарвиҷи як ақида дар ҳар ҷомеае, ки фарз намоед, тасниф аҳамияти ғавқулодда дорад ва Ориф қабл аз ҳама мултафити ин маънӣ гардид” [9,160].

Имтиёзи бузурги таснифҳои Орифи Қазвинӣ дар он аст, ки ӯ ҳудаш ҳам шоир ва ҳам оҳангсозу овозхон буд ва дар миёни тӯдаҳои мардум бо маҳорату устодии ғавқулоддае таснифҳои миллиашро иҷро мекард.

Ба шоҳидии доктор Ризозода Шафақ: “ Дар акнофи Эрон метавон гуфт, камтар касест, ки номи Ориф ба гӯши ӯ нарасидаву ҳоли ӯро ба ҳам назада бошад. Ва дар воқеъ, вақте ки шоир мегӯяд: “Садои нолаи Ориф ба гӯши ҳар ки расид. Чу даф ба сар заду чун чанг дар хурӯш омад”. Тамоми баёни ҳақиқат менамояд. Чӣ ки дар тамоми давраи инқилоб ҳеҷ қалам ва ҳеҷ нутқе натавонист дили мардуми Эронро монанди суханони Ориф ба ларза дарорад” [10,55].

Таснифҳои Ориф бисёр содда ва ҳатто аз ғазалҳои ӯ ҳам соддатаранд. Таснифҳои шоир монанди ғазалҳо ва дигар ашъори Ориф ба муносибате ва таърихи муайян, дар дастгоҳу (оҳангу) ҷои муайяне суруда шудаанд ва гузашта аз ин, дар ду вазн эҷод шудаанд. Яъне, ҳам дар авзони арӯзӣ ва ҳам бар пояи вазни ҳичо, ки асос ва шолудаи вазни таснифи мардумист. Хушбахтона, Ориф таърихи эҷоди ҳар як таснифи худро баён дошта, ба кадом манзур ва ё ҳадаф эҷод шудани онҳоро зикр кардааст, ки барои муҳаққиқони эҷодиёташ арзиши зиёде дорад. Девони шоир соли 1924 дар Берлин бо муқаддимаи муфассали доктор Ризозода Шафақ ва шарҳи ҳолаш ба қалами худаш ба чоп расида буд, ки муштамил аз 97 ғазал, 89 тасниф ва 12 ашъори ҳаҷвӣ мебошад. Девони мазкур баъд аз вафоти шоир, соли 1321 ҳ.ш (1942) аз тарафи Ҳодии Ҳойир бо иловаи ашъори чопнашудаи Ориф дубора чоп шуда, баъдан чаҳор маротиба таҷдиди чоп гардидааст.

Воқеан, муҳаққиқони адабиёти муосири Эрон ҳама бар он ақидаанд, ки таснифҳои ватаниву инқилобӣ маҳз дар эҷодиёти Орифи Қазвинӣ нумӯъ ёфт. Ба қавли худӣ шоир, ки дар тарҷумаи ҳолаш гуфтааст: “...агар ман хидмате дигар ба мусиқӣ ва адабиёти Эрон накарда бошам, вақте таснифҳои ватанӣ сохтам, ки эронӣ аз ҳар даҳ ҳазор нафар як нафараш намедонист, Ватан яъне чӣ?” [10,4].

Чуноне ки зикр шуд, бартарии таснифҳои Орифи Қазвинӣ аз дигарон он буд, ки ӯ худаш ба онҳо оҳанг мебасту месуруд. Аз ин рӯ, таснифҳои дар аҳди Машрута ва баъд аз он низ вирди забони омма буда, овозхонҳои зиёде онҳоро месуруданд. Мунтаҳо ба сабаби ба нота нагирифтани онҳо (худӣ Ориф нотаро намедонист) то ба имрӯз он оҳанге, ки ӯ ба ҳар як таснифаш баста буд, ба таври аввалааш боқӣ намондааст. Худӣ Ориф дар ин бора ба таассуф навиштааст: “Набудани ишороти “нут” бузургтарин бадбахтии

мусикии Эрон аст ва илло оҳанги дар дили шаб пайдо кардаи Шайдо (Алӣ Акбари Шайдо оҳангсозу ғазалсарои маъруфи Эрон-О.Х.) аз миён намерафт.Аз дилтангиҳои ман яке, ин ки дар ҳамин давраи зиндагонии худам, ман он чиро ки ба номи ман мехонанд, ағлаб ғалат аст...” [ҳамон ҷо].

Тавре ки ёд шуд, таснифҳои Ориф ҳар яке ба муносибате ва ё воқеае гуфта ва суруда шудааст. Яке аз таснифҳои машҳури аҳди Машрутаи ӯ “Ҳангоми маю фасли гулу гашти чаман шуд” ном дошта, соли 1327 ҳ.к./1909 м. ба муносибати фатҳи Техрон ва ба ёди аввалин қурбониёни роҳи озодӣ эҷод ва аз тарафи худи шоир дар оҳанги “Даштӣ” суруда шудааст. Ин тасниф дар он рӯзҳо шӯру валвалае ба по карда, муддатҳо вирди забонҳо будааст.

Инак чанд пораи онро меорем:

Ҳангоми маю фасли гулу гашти (ҷонам гашт, Худо гашт) чаман шуд,
Дарбори баҳорӣ тикӣ аз зоғу (ҷонам зоғу, Худо зоғу) заған шуд.

Аз абри карам хиттаи Рай рашки Хутан шуд,
Дилтанг чу ман мурғи қафас баҳри Ватан шуд.

Чӣ қачрафторӣ эй чарх, чӣ бадқирдорӣ эй чарх, сари кин дорӣ эй чарх,
На дин дорӣ, на ойин дорӣ, эй чарх!

Аз хуни ҷавонони Ватан лола дамида,
Аз мотами сарви қадашон сарв хамида.
Дар сояи гул булбул аз ин ғусса хазида,
Гул низ чу ман дар ғамашон чома дарида.
Чӣ қачрафторӣ эй чарх, чӣ бадқирдорӣ эй чарх, сари кин дорӣ эй чарх,
На дин дорӣ, на ойин дорӣ, эй чарх! [10, 343].

Ҳар як таснифҳои Ориф дар ҷомеаи он вақти Эрон зуд мавриди истиқболи васеае қарор гирифта, аз забон ба забонҳо паҳн мешуданд.

Як нуктаро ҳам бояд ёдовар шуд, ки Орифи Қазвинӣ дар паҳлӯи таснифҳои ватаниву иҷтимоӣ таснифҳои ошиқонаи зебое ҳам сурудааст, ки то ба имрӯз вирди забонҳост ва дар ҷашну сур ва маҷлисҳои хоса мардуми Эрон онҳоро месароянд.

Барои намуна, таснифи бисту якуми ӯро, ки соли 1921 м. дар “дастгоҳи Афшор” суруда шудааст, иқтибос мекунем:

Имрӯз, эй фариштаи раҳмат, бало шудӣ,
Хушгил шудӣ, қашанг шудӣ, дилрабо шудӣ.
По то ба сар карашмаву сар то ба пой ноз,
Зебо шудӣ, лаванд шудӣ, хушадо шудӣ.
Худ соате дар ойина атвори худ бубин,
Ман очизам аз ин ки бигӯям чӣҳо шудӣ.

Баҳ-баҳ чи хуб шуд, ки гирифтгорӣ чун худӣ,
Гаштиву хубтар, ки ту ҳам мисли мо шудӣ.
Номат шифои ҳар марази ошиқон шудааст,
Эй мояи ҳаёт ҳадиси касо шудӣ.
Ҳар кас ба дил зиёрати кӯят кунад ҳавас,
Машҳад, Мадина, Макка шудӣ, Карбало шудӣ. [10,265].

Баррасии як-яки таснифоти Орифи Қазвинӣ аз мақоли як мақола хориҷ буда, рисолаи ҷудогонаеро тақозо мекунад. Аз ин намунаи андак, метавон ба ҳулосае омад, ки жанри тасниф дар эҷодиёти Орифи Қазвинӣ дорои шакли вазни воҳиде набуда, вобаста ба мазмуну оҳанг мисраъҳо дарозу кӯтоҳ ва ритму зарби хосеро ба худ мегирад, мунтаҳо дар тамоми таснифоти шоир забони гуфторӣ ва рӯҳи мардумии он ҳифз шудааст.

Орифи Қазвинӣ, агарчи мисли Маликушшуаро Баҳор, Адибулмамолик Амирӣ (Фароҳонӣ), Эраҷ Мирзо, Абдулқосим Лоҳутӣ ва дигар адибони аҳди Машрута бо адабиёти классикии форсӣ ва адабиёти мутараққии Ғарб ошноии бештаре надоштааст, аммо бо ғазалиёти дилангез ва таснифҳои шӯрангезаш, дар бехтарин наҳву ширинтарин вожаҳо андешаҳои тозаи ватанпарастӣ ва озодихоҳиро иброз доштанд. Аз ин рӯ, аксари муҳаққиқони адабиёти қарни XX Эрон, ўро шоири миллӣ ва инқилобии Эрон хондаанд.

Дар як сухан, бо итминон метавон гуфт: Орифи Қазвинӣ шоирест, ки заминаи таҷаддуди адабиёти Эрон фароҳам овард ва ҳалқае байни таҳаввули инқилобӣ ва таҷаддуди адабии Эрон қарор гирифт.

Китобнома

1. Баҳор, Маликушшуаро Баҳор ва адаби форсӣ. Маҷмӯи 100 мақола. Ҷ 1. Чопи сеюм. Техрон, 1371 ҳ.ш. 408 с.
2. Браун Эдвард. Тарихи адабиёти Эрон. Ҷ. 4 (Аз оғози сафавия то поёни қочория). Тарҷумаи Рашид Ёсимӣ. Чопи дуввум. Техрон, 1364, ҳ. ш. 368 саҳ.
3. Браун Эдвард. Тарихи матбуот ва адабиёти Эрон дар даври Машрутият. Техрон 1957. 420 саҳ.
4. Давлатшоҳи Самарқандӣ. Тазкират-уш-шуаро. Чопи дувум. Техрон. 1366 ҳ.ш. 431 саҳ.
5. Доктор Мунибурраҳмон. Шеърҳои даври Машрута. Тарҷумаи Яъқуби Ожанд. Техрон “Нашри рӯзгор” 1378 ҳ. ш. 188 саҳ.
6. Жуковский В.А. Образцы персидского народного творчества. С-Петербург. 1902. 370 стр.

7. Зарринкӯб, Абдулҳусайн. Шеъри бедурӯғ, шеъри бениқоб. Чопи сеюм, Техрон 1363 ҳ.ш., 280 с.
8. Мирзо Муҳаммад Тоҳири Насрободӣ. Тазкираи Насрободӣ. Бо тасхеҳи Ваҳиди Дастгирдӣ. Техрон. 1317 ҳ.ш. 575 сах.
9. Оринпур Яҳё. Аз Сабо то Нимо. Тарихи 150 соли адаби форсӣ. Ҷ. 2. Чопи аввал. Техрон. 1350 ҳ.ш. 540 сах.
10. Орифи Қазвинӣ. Девон. Техрон-Берлин. 1344 ҳ.қ.-1924 м. 560 с.
11. Қайси Розӣ. Шамсиддин Муҳаммад. Ал-муъҷам фи маойир ашъор-ул-ачам. Техрон: Заввор. 1387 ҳ.ш. 650 с.
12. Хоҷамуродов Олим. Адабиёти аҳди Машрутаи Эрон. (Дастури таълим барои донишҷӯёни донишкадаи шарқшиносӣ). Дафтари аввал. Душанбе – 2002. 64 сах.
13. Хоҷамуродов Олимҷон. “Бӯи ҷӯи Муълиён”-и устод Рӯдакӣ ва жанри тасниф дар Эрон// Олимҷон Хоҷамуродов. Дар паҳнои адабиёт (маҷмӯаи мақолаҳо). Душанбе: “Дониш”, 2018. 339 сах.
14. Ҳидоят Содик. Дебоҷа// Содик Ҳидоят. Навиштаҳои пароканда. Интишороти Нигоҳ. Техрон. 1384 ҳ.ш. 625 сах.

ЖАНРИ ТАСНИФ ВА ТАҲАВВУЛИ ОН ДАР ЭҶОДИЁТИ ОРИФИ ҚАЗВИНӢ

Дар мақола, қабл аз он ки нақши таснифҳои ватанӣ ва инқилобии Орифи Қазвинӣ (1880-1933), яке аз шоирони маъруфи аҳди инқилоби Машрутаи Эрон баррасӣ гардад, дар ваҳлаи аввал, як мурури кутобе ба таърихчаи ин жанри фольклории мардуми Эрон сурат гирифтааст. Муаллиф баъд аз ба муоина гирифтани сайри таърихии тасниф ба хулосае омадааст, ки тасниф ҳамчун навъе аз эҷодиёти шифоҳии халқӣ таърихи дерина дошта, чун шеъри пешазисломии форсӣ дар пояи вазни ҳичоӣ эҷод шуда, ба иртиботи зарурати оҳангу зарб ҳичоҳо дарозу кутӯҳ ва фориг аз қофия буда, бо мусиқӣ суруда мешавад. Вижагии тасниф аз дигар жанрҳои шеърӣ дар он аст, ки тобеи оҳангу зарб буда, на побанди дастури забону қофия. Билохира, тасниф ба таъбири В.А.Жуковский, қолабест, мисли "насири содаи зарбӣ".

Бо вучуди он, ки дар раванди таърих тасниф ба ҳайси эҷодиёти шифоҳии халқӣ дар адабиёти китобӣ, ва вижа адабиёти классикии форсӣ манзалате надоштааст, аммо аз ривочу равнақ намонда, ҳатто дар ибтидои Ислом мавриди таваҷҷуҳи арабҳо қарор гирифта, дар ташаккули шеъри давраи исломии араб муассир будааст.

Дар ибтидои асри ХХ, ба вижа дар даврони Инқилоби Машрута жанри тасниф дар адабиёти китобии форсӣ ривочи бештаре пайдо кард. Зеро ин

жанр бо вижагии худ ба аҳдофи мубаллиғини чунбиши маршрутаҳо созгор омад. Аз ин ҷост, ки шоирони инқилобӣ чун М. Баҳор, Орифи Қазвини, А. Лохутӣ, Ашрафиддини Гелонӣ (Ҳусайнӣ) афкори озодихоҳӣ ва ватанпарастонаи хешро дар қолаби таснифҳои адабӣ ва халқӣ гуфтаанд. Дар ин миён таснифҳои Орифи Қазвинӣ беш аз дигарон шуҳрати беандоза касб кард, зеро ӯ таснифҳояшро худаш оҳанг мебасту худаш дар байни тудҳои мардум хело бо овози мағруб иҷро мекард.

Дар мақола вижагиҳои таснифҳои ватанӣ ва лирикии Орифи Қазвинӣ низ мавриди арзёбӣ қарор гирифта, воқеан, шоири милли ва инқилобии Эрон будаи ӯ тазкор ёфтааст.

Калидвожаҳо: Тасниф, ҳарора, маршрута, Орифи Қазвинӣ, арӯзӣ, ҳиҷоӣ, пешазисломӣ, В.А. Жуковский, таснифи адабӣ, таснифи ватанӣ, Эдвард Браун.

Маълумот дар бораи муаллиф: Хочамуродов Олимҷон Ҳамроевич, д.и.ф., профессор, Сарҳодими мероси хаттии назди раёсати АМИТ, email: khojamurod@mail.ru, тел: (+992) 915054664

ЖАНР ТАСНИФ И ЕГО РАЗВИТИЕ В ТВОРЧЕСТВЕ ОРИФА КАЗНИВИ

В статье прежде, чем рассмотреть роль патриотических и революционных таснифов известного поэта эпохи Маршруты (Конституционная революция 1905-1911г.) Ирана Арифа Казниви (1880-1933гг), делается краткий экскурс в историю зарождения и развития этого фольклорного жанра, корни которого уходят в доисламский период поэзии Ирана. Именно в этом жанре сохранились метрика (силлабическая) и поэтика доисламской персидско-таджикской поэзии. Особенности таснифа заключаются в том, что размер стиха полностью зависит от ритма и мотива песни и по ёмкому определению В.А. Жуковского имеет вид "просто рифмованной прозы".

Хотя тасниф как народный жанр не признавался в исламской поэзии и авторы антологий и трактатов по теории поэзии не включали в своих трудах образцы таснифов, но фактически этот жанр на протяжении веков развивался и был очень популярен среди простых людей и в истоках после исламской персидско-таджикской письменной поэзии, также в формировании арабской поэзии раннего периода ислама этот жанр имеет определенное влияние.

В начале XX века, особенно в период Конституционной революции жанр тасниф стал популярным. Этот жанр был очень кстати для пропаганды

идеи патриотизма и цели конституционного движения. Революционные поэты как М. Бахар, Ариф Казвини, А.Лахути, Ашрафеддин Гиляни сочиняли свои патриотические и революционные стихи в этом жанре. Но среди них тасниф А. Казвини стал более популярным, потому что он для своих таснифов сам сочинял музыку и сам исполнял на площадях и имел большой успех по всему Ирану.

В статье также в аспекте соотношения формы и содержания рассматриваются особенности патриотических и лирических таснифов поэта и этим подчеркивается его роль как национального и революционного поэта в усовершенствовании патриотических персидских таснифов.

Ключевые слова: Тасниф, силлабическая метрика, персидско-таджикская доисламская поэзия, Ариф Казвини, В. А. Жуковский, рифмованная поэзия, Конституционная революция, патриотический тасниф.

Сведения об авторе: Ходжамуродов О.Х., д.ф.н., профессор, Главный научный сотрудник Центра письменного наследия при президиуме НАНТ

GENRE TASNIF AND ITS DEVELOPMENT IN ORIF KAZNIVI'S CREATIVITY

In the article, before considering the role of patriotic and revolutionary tasnifs of the famous poet of the era of Mashruta (Constitutional Revolution of 1905-1911) of Iran Arif Qaznivi (1880-1933), a brief digression into the history of the origin and development of this folklore genre, whose roots go back to the pre-Islamic period. It is in this genre that the metrics (syllabic) and the poetics of pre-Islamic Persian-Tajik poetry have been preserved. The features of tasnif are that the size of the verse completely depends on the rhythm and motives of the song and, according to the capacious definition of V.A. Zhukovsky has the appearance of "simply rhymed prose."

Although tasnif as a folk genre was not recognized in Islamic poetry and the authors of anthologies and treatises on the theory of poetry did not include samples of tasnifs in their works, in fact this genre developed over the centuries and was very popular among ordinary people and in the origins after Persian-Tajik written poetry also in the formation of Arabic poetry of the early period of Islam, this genre has a certain influence.

At the beginning of the 20th century, especially during the period of the Constitutional Revolution, the tasnif genre became popular. This genre was very

useful for promoting the idea of patriotism and the goals of the constitutional movement. Revolutionary poets like M. Bahar, Arif Qazvini, A. Lahuti, Ashrafeddin Gilani composed their patriotic and revolutionary poems in this genre. But among them, the tasnif of A. Qazvini became more popular, because he himself composed music for his tasnifs and performed in the squares himself and had great success throughout Iran.

The article also examines the features of the poet's patriotic and lyrical tasnifs in the aspect of the correlation of form and content, and this emphasizes his role as a national and revolutionary poet in the improvement of patriotic Persian tasnifs.

Key words: Tasnif, syllabic metrics, Persian-Tajik pre-Islamic poetry, Arif Qazvini, V.A. Zhukovsky, rhymed poetry, Constitutional Revolution, patriotic tasnif.

Information about the author: Khojamurodov Olimjon - Doctor of Philology, Professor, Chief Researcher at the Center for Written Heritage under the Presidium of the National Academy of Science of Republic of Tajikistan. E-mail: khojamurod@mail.ru . Tel.: (+992) 915-05-46-64